

INLEIDING

Deze CIROC-nieuwsbrief verschijnt aan de start van een nieuw jaar waarin er nog steeds veel beperkingen gelden voor het op korte of langere termijn plannen van bijeenkomsten, zoals onze bekende CIROC-studiedagen. Wel heeft de succesvolle '24 hours conference on Organised Crime' in november laten zien dat er ook digitale alternatieven bestaan voor onze gebruikelijke bijeenkomsten op locatie. Wij hopen echter dat er later dit jaar weer meer mogelijkheden zullen ontstaan voor CIROC-bijeenkomsten.

Deze nieuwsbrief bevat naast signaleringen van nieuw verschenen onderzoek drie uitgebreidere bijdragen. De eerste bijdrage is gebaseerd op empirisch onderzoek van Sjoukje van Deuren, Edward Kleemans en Arjan Blokland naar outlaw motorcycle gangs. Op basis van analyses van 60 politiedossiers wordt de vraag beantwoord wat de relatie is tussen outlaw motorcycle gangs en het crimineel gedrag van individuele leden. De tweede bijdrage is gebaseerd op het rapport 'Doorbraak Verzocht' van Eric Bervoets en Marcel van de Ven. In deze bijdrage beschrijven de auteurs de belangrijkste resultaten van hun onderzoek naar kwetsbaarheden voor crimineel misbruik en (publiek-private) maatregelen in het beroepsgoederenvervoer over de weg. In de derde en laatste bijdrage schetsen Cyrille Fijnaut en Robby Rok in het kort een beeld van de recherche en de zware misdaad in Rotterdam in de periode 1966-1996. In het onderliggende onderzoek wordt dit beeld veel dieper en gedetailleerder uitgewerkt op basis van unieke historische bronnen. Wij wensen u veel digitaal leesplezier en hopen u binnenkort weer te ontmoeten bij een van onze CIROC-bijeenkomsten.

Edward Kleemans (Vrije Universiteit Amsterdam / CIROC)

Analyse

De relatie tussen outlaw motorcycle gangs en crimineel gedrag van individuele leden

Sjoukje van Deuren (Vrije Universiteit Amsterdam), Edward Kleemans (Vrije Universiteit Amsterdam / CIROC) en Arjan Blokland (NSCR)

Eerder onderzoek laat zien dat leden van Nederlandse outlaw motorcycle gangs (OMG's) veelvuldig in aanraking komen met politie en justitie: ruim 80% van de door de politie geregistreerde outlawbikers heeft een strafblad, variërend van veroordelingen voor vermogens- en geweldsdelicten tot drugsdelicten en witwassen (Blokland, Van der Leest & Soudijn, 2017). De bevinding dat veel outlawbikers zich inlaten met criminaliteit betekent echter nog niet dat de criminaliteit wordt aangestuurd vanuit de OMG. Tot op heden is empirisch onderzoek naar de manier waarop en de mate waarin OMG's betrokken zijn in crimineel gedrag van hun leden schaars. In ons onderzoek staat dan ook de volgende vraag centraal: wat is de relatie tussen OMG's en crimineel gedrag van individuele leden?

Theoretische scenario's: de link tussen OMG-lidmaatschap en criminaliteit

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden hebben we gebruik gemaakt van drie theoretische scenario's: het rotte-appel-scenario, het club-binnen-een-club-scenario en het club- als-criminele-organisatie-

INHOUDSOPGAVE

◆ Inleiding

◆ Analyse

- De relatie tussen outlaw motorcycle gangs en crimineel gedrag van individuele leden
- Doorbraak Verzocht: onderzoek naar kwetsbaarheden voor crimineel misbruik en (publiek-private) maatregelen in het beroepsgoederenvervoer over de weg
- De recherche en de zware misdaad in Rotterdam 1966-1996

◆ Signaleringen

◆ CIROC-activiteiten

scenario (Von Lampe & Blokland, 2020). In het rotte-appel-scenario pleegt een outlawbiker of plegen enkele outlawbikers criminaliteit op eigen houtje, zonder directe betrokkenheid van de OMG. Lidmaatschap van een OMG kan outlawbikers desalniettemin wel indirect voordelen bieden in het plegen van criminaliteit. Zo kunnen outlawbikers voor hun eigen criminele doeleinden gebruik maken van de dreiging die uitgaat van de gewelddadige reputatie van OMG's. De binnen OMG's geldende zwijgplicht zorgt er bovendien voor dat outlawbikers ervan op aan kunnen dat medeclubleden geen belastende informatie verstrekken aan politie en justitie. Het OMG-lidmaatschap biedt individuele outlawbikers ook een plek waar potentiële mededaders elkaar kunnen ontmoeten en criminele samenwerkingen kunnen aangaan. Deze voorbeelden laten zien dat ondanks dat OMG's niet altijd direct betrokken zijn bij crimineel gedrag van leden, het OMG-lidmaatschap wel indirect een rol kan spelen. De betrokkenheid van meerdere outlawbikers in crimineel gedrag wekt voor de buitenwereld al snel de schijn dat het gaat om een clubaangelegenheid. Het club-binnen-een-club-scenario laat echter zien dat meerdere outlawbikers samen criminaliteit kunnen plegen zonder dat het criminele gedrag wordt aangestuurd of gecoördineerd door de OMG. Het club-binnen-een-club-scenario is daarmee alleen in getsalmatig opzicht verschillend van het rotte-appel-scenario. Tot slot verloopt de organisatie van de criminaliteit in het club-als-criminele-organisatie-scenario langs de formele structuur van een OMG. In het club-als-criminele-organisatie-scenario vinden we een directe betrokkenheid van de OMG terug in het criminele gedrag van leden, bijvoorbeeld doordat outlawbikers gebruik maken van hun hiërarchische positie binnen de OMG om criminele orders aan leden in lagere rangen te geven. In dit scenario veronderstellen we dat de criminaliteit door outlawbikers voor de OMG wordt gepleegd.

Data en methoden

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden hebben we gebruik gemaakt van 60 politiedossiers die aanhangig zijn gemaakt tegen leden van Nederlandse OMG's tussen 2012 en 2018. De politiedossiers bestaan uit

feitelijke informatie over individuen, samenwerkingsverbanden en al dan niet gezamenlijk en/of in clubverband uitgevoerde criminele activiteiten, gebaseerd op tapgesprekken, opnames van vertrouwelijke communicatie (OVC), observaties en verslagen van verhoren en/of gesprekken met verdachten, slachtoffers en getuigen. De 60 politiedossiers bevatten in totaal 202 strafbare feiten waarbij outlawbikers betrokken waren. Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag hebben we het empirische onderzoeksmateriaal, op basis van de interacties tussen leden en kaderleden van OMG's, zowel op casus- als op delictsniveau ingedeeld in een van de drie theoretische scenario's.

De relatie tussen het OMG-lidmaatschap en criminaliteit van leden

Uit het onderzoek komt naar voren dat een directe rol van OMG's bij crimineel gedrag van leden in de meeste gevallen beperkt is. Van de 202 strafbare feiten uit de politiedossiers kan 48% worden ingedeeld in het rotte-appel-scenario, 27% in het club-binnen-een-club-scenario en 25% in het club-als-criminele-organisatie-scenario. Het onderzoek laat zien dat drugs-, wapen-, - en witwasdelicten vaak niet voor OMG's worden gepleegd. De meerwaarde van het OMG-lidmaatschap voor crimineel gedrag van leden komt vaker indirect tot uitdrukking. OMG's bieden hun leden een gelegenheidsstructuur die crimineel gedrag kan bevorderen door gebruik te maken van de gewelddadige reputatie/dreiging van het OMG-lidmaatschap en/of van mededaders binnen de club. Ook functioneren OMG's als afzetmarkt voor criminele ondernemingen van individuele leden. Een directe en aansturende rol van OMG's in crimineel gedrag van leden vinden we voornamelijk terug in geweld tegen rivaliserende motorclubs en geweld tegen de eigen leden. In deze gewelddadige delictsvormen zien we dat de criminele structuur overlapt met de formele clubstructuur en kunnen we stellen dat het criminele gedrag van outlawbikers kan worden toegeschreven aan de OMG's als organisaties.

Voor- en nadelen van het OMG-lidmaatschap

Hoewel de criminele mogelijkheden van outlawbikers via het clublidmaatschap kunnen worden vergroot, komt uit de politiedossiers naar voren dat leden ook nadelen kunnen ondervinden van het OMG-lidmaatschap bij het plegen van criminaliteit. De criminele autonomie van outlawbikers kan worden beperkt doordat leden soms toestemming via de formele clubstructuur moeten vragen voor het plegen van strafbare feiten. Bovendien is het moeilijk, zeker als meerdere clubleden betrokken zijn, om individuele conflicten van outlawbikers die in potentie de belangen van de OMG kunnen schaden buiten het zicht van de formele clubstructuur te beslechten.

Conclusie

In het onderzoek vinden we aanwijzingen voor alle drie de theoretische scenario's. Hoewel leden van Nederlandse OMG's zich veelvuldig schuldig maken aan – soms ernstige vormen van – criminaliteit, opereren de criminele structuren van outlawbikers relatief autonoom ten opzichte van de formele structuur van OMG's. De geïntegreerde aanpak die sinds 2012 tegen (leden van) Nederlandse OMG's op individueel- en clubniveau wordt gevoerd zou vooral kunnen worden gerechtvaardigd door de indirecte rol van het OMG-lidmaatschap in crimineel gedrag van leden en het aangestuurde geweld tegen rivaliserende motorclubs en de eigen leden. Een directe en coördinerende rol van OMG's is echter minder vaak aanwezig dan algemeen wordt verondersteld.

Blokland, A., van der Leest, W., & Soudijn, M. (2017). *Profielen van Nederlandse outlawbikers en Nederlandse outlawbikerclubs*. Politie & Wetenschap, Apeldoorn / Universiteit Leiden.

Van Deuren, S., Kleemans, E., & Blokland, A. (2020). Outlaw motorcycle gangs and their members' crime: Examining the social organization of

crime and its relationship to formal club hierarchy. *European Journal of Criminology*. DOI: 10.1177/1477370820980440

Von Lampe, K., & Blokland, A. (2020). Outlaw biker clubs and organized crime. *Crime and Justice. A Review of Research* 49: 521–578.

Doorbraak Verzocht: onderzoek naar kwetsbaarheden voor crimineel misbruik en (publiek-private) maatregelen in het beroeps-goederenvervoer over de weg

Eric Bervoets en Marcel van de Ven

Transport en logistiek in Nederland zijn onveranderd kwetsbaar voor criminaliteit. Dat is de conclusie van 'Doorbraak Verzocht'. Het betreft daarbij onderzoek in opdracht van brancheorganisatie Transport en Logistiek Nederland (TLN) dat mogelijk is gemaakt door het ministerie van Justitie en Veiligheid. Smokkelwaar moet hoe dan ook van A naar B, maar ook mensensmokkel, ladingdiefstallen en onregelmatigheden met vergunningen zijn voorbeelden van crimineel misbruik van de transportsector. In het onderzoek bekeken we (potentiële en feitelijke) kwetsbaarheden voor crimineel misbruik in het beroeps-goederenvervoer over de weg en de (publiek-private) maatregelen die – zouden moeten – worden genomen om de weerbaarheid van de sector te vergroten. Dat deden we aan de hand van een analysekader dat we opstelden op basis van reeds beschikbare onderzoeksliteratuur. In het kader ligt de nadruk op drie elementen: fenomenen, kwetsbaarheden en reactiepatronen (waaronder publiek-private samenwerking). De theoretische basis vonden we in zowel gelegenheid als relatieve deprivatie. Gelegenheidstheorieën boden volgens ons een goede, maar toch nog onvoldoende basis om de fenomenen te doorgronden en te begrijpen. Gegeven de eerdere onderzoeksliteratuur was van belang om ook de voedingsbodem, in de zin van 'strain', te betrekken bij deze basis.

Streetwise design

In het onderzoeksdesign zijn verschillende methoden toegepast en was er een onderscheid tussen breedteonderzoek en diepteonderzoek. Het breedteonderzoek bestond uit een analyse van literatuur en beleidsdocumentatie. Ook zijn openbare bronnen op internet, zoals websites, publicaties, online nieuwsberichten, berichten op chauffeursfora en het zogeheten dark web en Telegram, bestudeerd. Het diepteonderzoek omvatte interviews, observaties en analyses van casuïstiek. Er is gesproken met overheidsfunctionarissen, personen uit het bedrijfsleven, chauffeurs, koeriers, belangenorganisaties en (andere) inhoudelijke deskundigen uit de sector en op het gebied van transportcriminaliteit. Ook is het gelukt om enkele ervaren smokkelaars te interviewen. Om de fenomenen met voldoende diepte te doorgronden wilden we bij voorbaat een 'streetwise' onderzoeksdesign opzetten door ook 'zelf te gaan kijken', 'diensten mee te draaien' en te praten met betrokken doelgroepen. Hoe we dat aanpakten staat uitgebreid beschreven in de rapportage.

Prominent: arbeidsomstandigheden, flexibilisering en concurrentie

De studie wijst op arbeidsomstandigheden, flexibilisering van arbeid en concurrentiedruk als meest prominente kwetsbaarheden voor het crimineel misbruik. Dit tegen de achtergrond van een lage pakkans (waardoor er zich bijvoorbeeld makkelijker de gelegenheid voordoet om als crimineel mee te liften op legale goederenstromen) en goed georganiseerde, vermogende criminele samenwerkingsverbanden die gebruikmaken van de logistieke infrastructuur van Nederland als gateway to Europe. Niet nieuw is dat criminelen actief personen en bedrijven in een kwetsbare economische positie rekruteren. Deze werving is terug te zien in de interne betrokkenheid: private corruptie is een reëel probleem, waartegen de sector zich ook wapent. De enorme concurrentie en negatieve effecten van flexibilisering (o.a. onderbetaling) leiden tevens tot

het toepassen van overlevingsstrategieën. Die strategieën openen in sommige gevallen de deur voor organisatiecriminaliteit. Daarnaast lijken met name subcontractors en koeriers niet mee te profiteren van de sterke toename van de omzet bij – specifiek – pakketbedrijven. Al deze factoren vergroten de economische kwetsbaarheid. Een voor de buitenwereld moeilijk toegankelijke beroeps cultuur, een lage toetredingsdrempel en digitalisering zijn kwetsbaarheden die niet mogen worden genegeerd. Maar die zijn op grond van dit onderzoek minder doorslaggevend als (veld)verklaring voor het crimineel misbruik, of zij hangen op hun beurt weer samen met de financieel-economische kwetsbaarheid. In het onderzoek stellen we geenszins dat de sector vergeven is van malafide logistieke dienstverleners en ‘platte’ chauffeurs. Integendeel, ondanks de grote economische kwetsbaarheid zijn de meeste bedrijven, chauffeurs en koeriers niet van plan om zich in te laten met criminelen. Hiermee is ook niet gezegd dat op casusniveau voor betrokken chauffeurs, koeriers en bedrijven niet soms ook andere redenen doorslaggevend zijn geweest dan een financiële prikkel. Werknemers die wat meer verdienen zijn wellicht financieel minder kwetsbaar voor criminaliteit, maar kunnen op andere vlakken nog steeds vatbaar en zelfs chantabel zijn. Soms wordt immers ook dwang toegepast om mee te werken aan crimineel misbruik, of zijn er andere dan puur financiële motieven voor deelname aan georganiseerde criminaliteit (zie ook Kleemans en Van Koppen, 2020).

Eenzijdige reactiepatronen

In het onderzoek passeren veel (overheids)maatregelen die zijn gericht op de pakkans en het verminderen van gelegenheid voor daders. Maatregelen die daarnaast gericht zijn op de financiële gezondheid, concurrentiedruk, oneerlijke concurrentie, flexibilisering van arbeid, arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden zijn een stuk schaarser. Ook bij maatregelen met betrekking tot digitalisering is nog veel terrein te winnen; deze kwamen weinig naar voren in dit onderzoek, terwijl ze volgens geïnterviewden wel nodig zijn, omdat de automatisering en digitalisering van de afgelopen decennia (ook) de transportsector erg kwetsbaar maakt voor bijvoorbeeld hacking en andere vormen van cybercriminaliteit, ofschoon daar recent – bijvoorbeeld in de Rotterdamse haven – wel actie op werd ondernomen. We stelden verder vast dat private partijen minstens zoveel maatregelen nemen tegen crimineel misbruik als de overheid. Denk aan technopreventie, maar ook aan programma's om de 'awareness' te vergroten. De verzuiming van overheidspartijen dat bedrijven zelf meer kunnen doen aan het crimineel misbruik is daarom niet helemaal terecht. Bedrijven zijn echter niet zozeer gericht op 'boeven vangen', maar op loss control (beheersing van geleden schade). Die wetenschap is relevant om na te gaan waar aanknopingspunten zijn voor publiek-private samenwerking. Bedrijven drukken misdaad uit in geleden civiele schade en daarbij is ook het bedrijfsimago een groot goed.

Interdepartementale bewustwording

Vijftig jaar na soortgelijk onderzoek door Bovenkerk en Lempens (1996) voor de Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden zijn er weinig nieuwe verschijningsvormen van crimineel misbruik. De grootste nieuwigheid schuilt in de hedendaagse (toegenomen) betekenis van online criminaliteit of criminaliteit waarbij automatisering een rol speelt. Denk daarbij aan pincodefraude bij containers, cybercrime die is gericht op track and trace-systemen, digitale orders en digitale vrachtlijsten. Verder lijkt er niet zoveel veranderd. Daarom is volgens de onderzoekers een doorbraak nodig bij de aanpak van de transportcriminaliteit, bijvoorbeeld door het niet langer alleen te 'framen' als uitsluitend een veiligheidsprobleem. Op hoofdlijnen wordt bij de aanbevelingen een driedeling gemaakt tussen adviezen gericht op deze 'doorbraak', gericht op het moeilijker maken van criminaliteit (handhavingsopties) en adviezen die toegespitst zijn op publiek-private samenwerking op basis van convenanten. Bij de adviezen die zijn gericht op het moeilijker maken van criminaliteit is geprobeerd verder te kijken dan enkel justitiële strategieën. Ook stellen we vervolgonderzoek voor;

bijvoorbeeld naar de koeriersmarkt en een financieel-economische verkenning van bodemtarieven die paal en perk stellen aan negatieve effecten wegens flexibilisering van arbeid.

Bervoets, E., M. Corsel, G. Fortuin, K. Kaal, M. van de Ven (2021). *Doorbraak verzocht: Onderzoek naar kwetsbaarheden voor crimineel misbruik en (publiek-private) maatregelen in het beroepsgoederenvervoer over de weg*. Rotterdam: Van de Ven Advies en Onderzoek.

Bovenkerk, F., & Lempens, A. (1996). *Georganiseerde misdaad in het Nederlands internationale wegtransport*. Utrecht: Willem Pompe Instituut.

Kleemans, E. en V. van Koppen (2020). Organized Crime and Criminal Careers, *Crime and Justice*, 49, 385-423.

De recherche en de zware misdaad in Rotterdam 1966-1996

Cyrille Fijnaut (Universiteit van Tilburg) en

Robby Rok (Erasmus Universiteit Rotterdam/ CIROC)

“*Gangsterdom ook in Nederland?*”, zo luidde de titel van een bijdrage van de toenmalige Rotterdamse hoofdinspecteur van de politie P. Euijen in het *Algemeen Politieblad* uit 1966. De vraag in de titel had betrekking op de transformatie van de misdaad in het Rotterdamse. Onder verwijzing naar berichten over georganiseerde roofovervallen en moorden, schreef Euijen dat waar men dit soort dingen tot dan toe “slechts mogelijk (had) gehouden in een thriller, liefst zich afspelend ver weg in Chicago of Hongkong”, zij zich nu “zeer nabij” afspelen. Bovendien stelde hij dat indien het aantal gewelddadige misdrijven in de nabije toekomst zou toenemen en arrestaties van (internationale) daders achterwege zou blijven, dit zou kunnen resulteren in intimidatie bij de Nederlandse bevolking en prestigeverlies bij de politie. Dat georganiseerde misdaad een groot probleem zou worden in Nederland, werd ruim 20 jaar na het artikel van P. Euijen ook voorspeld door ervaren medewerkers van de Centrale Recherche bij de Gemeentepolitie in Rotterdam. In interviews in kranten droegen zij eind jaren tachtig uit dat de slag tegen de georganiseerde misdaad in Rotterdam verloren was.

Waar baseerden deze Rotterdamse politiefunctionarissen hun onheilspellende conclusies op? In het boek “*De Recherche en de Zware Misdadaad in Rotterdam 1966-1996*” brengen wij in kaart hoe de bestrijding van de zware misdaad in Rotterdam zich heeft ontwikkeld, maar ook hoe de professionele en de georganiseerde misdaad in Rotterdam vanaf eind jaren zestig transformeerde. Deze studie gaat terug op het initiatief van Fijnaut aan het einde van de jaren tachtig om die ontwikkelingen in kaart te brengen. Om diverse redenen was hij echter niet in staat om de data over de ontwikkelingen die hij eind jaren tachtig als hoogleraar criminologie en strafrecht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Erasmus Universiteit Rotterdam had verzameld direct uit te werken. Deze academische exercitie moest tot 2019 worden uitgesteld en werd samen met Robby Rok uitgevoerd.

In deze bijdrage hebben wij niet de mogelijkheid om recht te doen aan alle onderwerpen die de revue passeren in het boek en die van belang zijn om zowel de ontwikkeling van de recherche als de zware misdaad te begrijpen, zoals de inrichting en herinrichting van de recherche in 1968, in 1978 en in de periode 1985-1986. In het restant van deze bijdrage beperken we ons tot het beschrijven van enkele hoofdlijnen van de ontwikkelingen die zich op het gebied van de georganiseerde misdaad en haar bestrijding in Rotterdam vanaf eind jaren zestig tot eind jaren tachtig hebben voorgedaan. Alvorens we hier nader op ingaan, geven we eerst wat meer zicht op de unieke, historische data die ten grondslag liggen aan ons boek.

Unieke historische Rotterdamse bronnen

Eind jaren tachtig verzamelde Fijnaut met behulp van assistenten, studenten en secretaresses aan de Erasmus Universiteit Rotterdam tal van gegevens over de recherche en de zware misdaad. Naast wetenschappelijke publicaties, vakpublicaties in het *Algemeen Politieblad* en andere losse rapporten en (beleids)stukken die door Fijnaut in de loop der jaren werden verzameld, vormen drie bronnen de basis van de analyse van de Rotterdamse misdaadgeschiedenis en haar bestrijding. Allereerst interviewde Fijnaut veertig medewerkers van de Recherchediensten en Afdeling Bijzondere Wetten. Het ging om medewerkers die een goede doorsnee vormden van rechercheurs die sinds de jaren zestig werkzaam waren in Rotterdam en ook over de nodige ervaring beschikten met georganiseerde misdaad. In samenspraak met de diensthoofden kregen veertig rechercheurs in maart 1988 een brief van de recent overleden toenmalige hoofdcommissaris J. Blaauw met het verzoek hun medewerking te verlenen aan het onderzoek. In de periode 18 mei 1988 tot en met 7 april 1989 werden de interviews met de veertig rechercheurs op verschillende locaties afgenomen, op band opgenomen en vervolgens letterlijk uitgewerkt.

Ondanks de waarde van deze interviews met de rechercheurs kennen zij voor een adequate analyse van de geschiedenis van de georganiseerde misdaad in Rotterdam ook zekere beperkingen. Dit was een van de belangrijkste redenen om een andere stelselmatige bron aan te boren om een vollediger, gedetailleerder en scherper beeld te krijgen van wat er in termen van opsporing en zware misdaad in Rotterdam is gebeurd in de onderhavige periode. Diverse student-assistenten gingen aan de hand van een door Fijnaut opgestelde lijst met aandachtspunten in 1988-1989 op zoek naar relevant misdaadnieuws in de jaargangen 1968-1989 van het *Rotterdams Nieuwsblad* en *Het Vrije Volk*. In totaal resulteerden deze inspanningen in een stapel van 2500 berichten over diverse misdaadvormen, maar ook over allerhande beleidsmatige kwesties rondom de politie waar in de kranten over werd geschreven.

Om het beleid van de politie ten overstaan van zware misdaad zo goed mogelijk te kunnen reconstrueren werd gezocht naar nog een andere permanente bron van informatie. Dit werden de vrij volumineuze jaarverslagen van het korps in de jaren 1968-1985. Deze verslagen geven niet alleen een beeld van de algemene ontwikkeling van het korps maar ook van de toestand waarin de belangrijkste onderdelen ervan in die tijd verkeerden. In het kader van dit onderzoek lag het voor de hand dat bij deze bron vooral moest worden gedacht aan de verslagen over de korpsonderdelen die het meest van doen hadden met problemen van zware misdaad: de Centrale Recherche, de Recherche bij de Districten respectievelijk Afdelingen, de Kinder- en Zedenpolitie en de Afdeling Bijzondere Wetten. De verslagen over de ontwikkeling van deze onderdelen in de periode 1968-1985 werden gekopieerd.

De ontwikkeling van de georganiseerde misdaad en haar bestrijding in Rotterdam

Uit de interviews met de rechercheurs rijst het beeld dat de politie in Rotterdam aanvankelijk moeite had om de opkomst van de prostitutie, het illegaal gokwezen en de handel in verdovende middelen te typeren en te definiëren als georganiseerde misdaad. Gezien de tijdsgeest is dat niet verwonderlijk: de wetenschappelijke kennis over georganiseerde misdaad in Nederland was eind jaren tachtig bijzonder beperkt. Bovendien werd de perceptie van het probleem van georganiseerde misdaad bij de rechercheurs voor een belangrijk deel ingegeven door hun persoonlijke ervaringen, de schaarse publicaties in het *Algemeen Politieblad* en de stereotiepe beelden van de georganiseerde misdaad in de Verenigde Staten en Italië.

Aanvankelijk sprak de Rotterdamse politie de vrees uit dat, als de ontwikkeling van de georganiseerde misdaad niet werd gestopt, ook in Nederland deze vorm van zware misdaad akelige buitenlandse proporties zou kunnen aannemen. De hoop te voorkomen dat een dergelijk doomschap scenario werkelijkheid zou worden was de voornaamste reden om

in 1978 de Recherche verder te reorganiseren. Tegen het einde van de jaren tachtig kwam de leiding van de Rotterdamse politie tot de conclusie dat Rotterdam – maar eigenlijk heel Nederland – de slag tegen de georganiseerde misdaad had verloren. Gegeven vorenstaande analyse van de ontwikkeling van de georganiseerde misdaad in Rotterdam kan worden gesteld dat deze pessimistische conclusie in wezen was gebaseerd op twee dingen.

Aan de ene kant kregen zowel autochtone, in het bijzonder Rotterdamse, criminelen en criminele groepen als allochtone en buitenlandse criminelen en criminele groepen de ruimte om op steeds grotere schaal (legale en illegale) goederen, diensten, mensen en geld te leveren op zwarte en semi-zwarte markten, bijvoorbeeld die van de verboden drugs, de prostitutie en het illegale gokken. Een belangrijke oorzaak was het ontbreken van (slagvaardig) beleid of het voeren van een halfslachtig beleid op stedelijk en nationaal niveau. De ontwikkeling van de illegale drugshandel is een sprekend voorbeeld: waar tot in de jaren zestig de drugshandel hoofdzakelijk handel in opium was die zich afspeelde in besloten Chinese kringen, ontwikkelde zij zich na die jaren tot een steeds omvangrijkere wereldwijde handel (van Zuidoost-Azië tot Zuid-Amerika) in steeds meer illegale drugs (van opium tot heroïne, cocaïne, cannabis en synthetische drugs). Een steeds ruimer spectrum van binnenlandse en buitenlandse criminele groepen (van Chinese en Nederlandse tot Turkse, Marokkaanse, Pakistaanse, Colombiaanse) verdiende daar steeds meer groot geld aan. Ook de ontwikkeling van het illegale gokken in Rotterdam laat duidelijk zien hoe enkele ondernemende figuren er in een paar jaar tijd in slaagden om onder de ogen van de overheid in de stad machtsposities op te bouwen in belangrijke sectoren van de kansspelmarkt en die markt te exploiteren.

Aan de andere kant berustte de conclusie van de leiding van de Recherche ongetwijfeld ook op het feit dat de dienst op centraal en decentraal niveau lang niet de mensen, middelen en bevoegdheden had om de verschillende zware misdaadproblemen – of het nu de drugshandel, het illegale gokken of de illegale wapenhandel was – langs strafrechtelijke weg doeltreffend aan te pakken. Hierom valt goed te begrijpen waarom successievelijk en – ondanks het offensieve en soms ondergrondse verzet van de belanghebbende groepen – met een zekere mate van succes ook beroep werd gedaan op een bestuursrechtelijke aanpak. Deze maakte het mogelijk om – via de sluiting van panden en bedrijven – niet alleen de “overlast” van allerlei illegale activiteiten voor de burgerij in de hand te houden maar tegelijkertijd ook de infrastructuur voor het illegale gokwezen, de drugshandel en de prostitutie in te perken. Zo werd Rotterdam – enigszins tegen wil en dank – de voorloper van het bestuurlijke beleid (Damokles, BIBOB) dat heden ten dage overal in Nederland wordt toegepast om te proberen de infrastructuur van de illegale drugsindustrie in te tomen.

In het licht van vorenstaande verklaring voor de sombere conclusie van de Recherche van eind jaren tachtig zijn twee andere vaststellingen niet zo verwonderlijk. Ten eerste dat er op dat moment niet enkel machtsposities waren opgebouwd in bepaalde sectoren van de illegale en semilegale economie, maar dat er zich ook syndicaatsvorming in deze economie aftekende: dat wil zeggen samenwerking tussen leidende figuren in die verschillende sectoren. Ten tweede dat er niet alleen sprake was van machtsvorming in en tussen illegale en semilegale economische sectoren maar ook van verregaande infiltratie in legale sectoren van de economie, in het bijzonder in het vastgoed en de horeca. Onder verwijzing naar het gezegde van Blaauw dat de zwakte van de Nederlandse politie de kracht van de georganiseerde misdaad was, kan meer algemeen worden gesteld dat criminelen en criminele groepen de kansen die de overheid sinds de jaren zestig op verschillende manieren had geschapen voor het bedrijven van georganiseerde misdaad volop hadden benut om zich illegaal en legaal breed te maken in de Rotterdamse samenleving.

In het verlengde van deze conclusie moet tot slot worden gewezen op de twee vaste bijverschijnselen van georganiseerde misdaad die zich ook in

Rotterdam sedert de jaren zestig krachtig manifesteerden. Het eerste bijverschijnsel is het gebruik van dodelijk geweld om hetzij in eigen kring hetzij daarbuiten conflicten te beslechten. De liquidaties en schietpartijen die in de hier besproken decennia geregeld plaatsvonden, vormen hiervan het onomstotelijk bewijs. Het tweede bijverschijnsel is de corruptie van overheidsdienaren (politieagenten, douaniers e.a.) om de illegale activiteiten zoveel als mogelijk te vrijwaren van overheidsop treden. In Rotterdam manifesteerde dit bijverschijnsel zich met name in de langdurige en vergaande corruptie van een medewerker van de Afdeling Bijzondere Wetten om het optreden van de overheid tegen de voornaamste gokbazen te fnuiken.

Conclusie

Ondanks dit alles kan echter niet worden gezegd dat er aan het eind van de jaren tachtig Amerikaanse of Italiaanse toestanden heersten in Rotterdam. Criminele groepen hadden niet hele legale economische sectoren onder controle en hadden ook het gemeentebestuur niet in hun greep. Maar in termen van zware misdaad was Rotterdam toen wel op een hellend vlak terechtgekomen. Halverwege 1988 maakte de leiding van de Recherche van haar hart geen moordkuil en verklaarde publiekelijk dat in Rotterdam de Recherche bij gebrek aan mensen, middelen, bevoegdheden en organisatie de slag tegen de georganiseerde misdaad had verloren. De eenzijdige aandacht voor de zogeheten kleine criminaliteit – op het stadhuis en bij de korpsleiding – had ertoe geleid dat bij de reorganisatie van 1985 de zware misdaad sterk onderbelicht was gebleven en dat de Recherche niet meer in staat was die misdaad doeltreffend te bestrijden. Dankzij het onvermogen van de Recherche hadden de betrokken misdaadbendes vrij spel in de stad. Deze onheilspellende aanklacht leidde er niet toe dat het gevoerde beleid op korte of langere termijn werd herzien.

Fijnaut, C.F. en R.A. Roks (2021). *De Recherche en de Zware Misdaad in Rotterdam 1966-1996*. Den Haag: Boom Geschiedenis

Signaleringen

Bervoets, E., M. Corsel, G. Fortuin, K. Kaal, M. van de Ven (2021). *Doorbraak verzocht: Onderzoek naar kwetsbaarheden voor crimineel misbruik en (publiek-private) maatregelen in het beroepsgoederenvervoer over de weg*. Rotterdam: Van de Ven Advies en Onderzoek.

Fijnaut, C.F. & R.A. Roks (2021). *De Recherche en de Zware Misdaad in Rotterdam 1966-1996*. Den Haag: Boom Geschiedenis.

Roks, R.A., Bisschop, L., & Staring, R. (2020). Getting a foot in the door. Spaces of cocaine trafficking in the Port of Rotterdam. *Trends in Organized Crime* (online first): <https://doi.org/10.1007/s12117-020-09394-8>

Staats, W., Meerts, C., Kleemans, E.R., & Huisman, W. (2021). *Nieuwe manieren van samenwerken. Een systematische literatuurreview naar (de effectiviteit van) publiek-private samenwerkingsverbanden op het gebied van financieel-economische criminaliteit en cybercrime*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam / Nationale Politie.

Staring, R., L. Bisschop en R.A. Roks (2021). Ondernijmende criminaliteit laat zich niet onderscheppen noch aanhouden. Over de aanpak van georganiseerde misdaad en het belang van kennis. *Boom Strafbblad*, 2021, nr. 1, pp. 33-38. doi: 10.5553/Bsb/266669012021002001006

Van Deuren, S., Kleemans, E., & Blokland, A. (2020). Outlaw motorcycle gangs and their members' crime: Examining the social organization of crime and its relationship to formal club hierarchy. *European Journal of Criminology* (online first): <https://doi.org/10.1177/1477370820980440>

Van Koppen, V., Van der Geest, V., Kleemans, E., & Kruisbergen, E. (2020). Employment and crime: A longitudinal follow-up of organized crime offenders. *European Journal of Criminology* (online first): <https://doi.org/10.1177/1477370820941287>

Van Uhm, D.P. & Spapens, T. (2020). Illegal trade in protected birds in the Netherlands: Three criminological perspectives. In P.C. Duyne, D. Siegel, G. A. Antonopoulos, J. H. Harvey, & K. von Lampe (eds). *Criminal defiance in Europe and beyond*. Boom.

Wever, J. (2020). *Geschiedenis van de Nederlandse drugsbestrijding (1961-2011). Het Dirty Harry-probleem*. Proefschrift Universiteit van Amsterdam. Den Haag: Boom Criminologie.

Wyatt, T., Van Uhm, D.P., & Nurse, A. (2020). Differentiating criminal networks in the illegal wildlife trade: organized, corporate and disorganized crime. *Trends in Organized Crime*, 23, 350–366.

Zabyelina, Y. & Van Uhm, D.P. (2020). *Illegal Mining: Organized Crime, Corruption, and Ecocide in a Resource-Scarce World*. London: Palgrave.

CIROC-ACTIVITEITEN

Zie www.ciroc.nl voor meer informatie.

COLOFON

Redactie: prof. dr. E.R. Kleemans en prof. dr. R. Staring
CIROC Secretariaat: CIROC
Erasmus Universiteit Rotterdam, Erasmus School of Law,
Sectie Criminologie
Burgemeester Oudlaan 50, 3062 PA Rotterdam
T +31 (0)10 408 1555 E ciroc@eur.nl